
KORA ÚJKOR

Barlanglakók szerződései

Ha az olvasó kezébe veszi az ismertetendő kötetet, egy több szempontból különleges munkát tart a kezében. Ritkán esik meg, hogy egy szakmunka szerzője egyúttal a leszármazottja is azoknak, akiknek az életét, társadalmi helyzetét és egyéb körülményeit tudományos alapossggal és módszerekkel feltárja, majd bemutatja. Más szempontból sem átlagos e munka. A kötetet a Máltai Egyetem (University of Malta) oktatója *Horatio C. R. Vella* jegyzi, de a címlapon mégsem az ő nevét olvasni. Joseph Borg, aki máltai családok genealógiáját kutatta, levéltári vizsgálódásai során rábukkant olyan, latin nyelven írt házassági szerződésekre, amelyek a XVI–XVIII. századból származnak. A kötet ezekből ad közre 18 darabot, amelyeket kéziratos formájukból átírva, angol fordítással és beható elemzésekkel ellátva közöl Horatio Vella.

A dokumentumok és a könyv érdekességét az adja, hogy egy olyan közösség életébe enged bepillantást, amely nemcsak a világtól, hanem bizonyos értelemben még Málta szigetének társadalmától is többé-kevésbé elzártan élt. A Ghar il-Kbir barlangban élő, nagyjából 100–110 főből álló közösség társadalmi élete tárul fel a szerződésekből. A barlangok felhasználása lakás vagy más célokra nem ismeretlen jelenség a Mediterráneumban. Sajtóhírekből ismeretes, hogy nemrég a közép-törökországi Nevsehirben bukkantak egy egész földalatti városra. Az előzetes becslések szerint a mintegy 5000 éves település járatainak hossza meghaladja a 7 kilométert. Az alagutak egy része olyan méretű, hogy azon szekerek is áthaladhattak. A földalatti üregek, barlangok kihasználása, átalakítása emberi célokra Máltán sem ismeretlen. Elég itt a világörökség részét képező Hal Saflieni-i hipogeumra gondolni, amely föld alá vájt három szintjével több kamrát és termet foglalt magába. Ezek temetkezési, áldozatbemutatói helyként és szentélyként szolgálhattak.

A máltai Ghar il-Kbir közössége egészen a XIX. századig használta a természet nyújtotta otthonát; a brit adminisztráció csak ekkor kezdi el felszámolni a barlangokban lakást. Ghar il-Kbir lakóiról az egyik korai, s rész-

letes beszámolót a jezsuita Athanasius Kircher közli 1637-ből. A jezsuita utazó a johannita rend nagymesterének kíséretében tett látogatást a környéken, s felkereste a nagy barlangot is. Leírja, hogy a barlangban minden egyes családnak elkülönített lakóhelye volt, ahol élelmüket (kenyér, sajt) is tárolták. Húst a beszámoló szerint nem nagyon fogyasztottak. Az állatok számára, amelyeket eladásra szántak vagy tejükért, tojásukért tartottak, istállók vagy karámok (*stabula*) álltak rendelkezésre. A barlangokban ötletes kéményrendszerrel ellátott kemencék is voltak. A barlanglakók a nagymester utasítására megvendégelték Kirchert.

A házassági dokumentumok azt mutatják, hogy a 36 házasuló fél több mint fele magából a közösségből került ki, a többi személy a környező településekről származott. A dokumentumokat összesen 9 jegyző állította ki, némelyiket magának a közösségnek a lakóhelyén (*in dicto antro magno*), de zömmel a környékbeli falvak valamelyikében. A szerződésekben szereplő vagyontárgyak többségét a telkek teszik ki, amelyek leírása, pontosabban meghatározása egy, a római időktől kezdve adatolható gyakorlatot követ. A telkek elhelyezkedését, sőt voltaképpen kiterjedését is úgy adják meg ezekben a dokumentumokban, hogy felsorolják a határos szomszédokat, esetleg a közutakat. A leírás általában a K–D–Ny–É irányt követi. A telkeken kívül haszonállatok, ruhák, háztartási eszközök, vetőmag szerepel még gyakran. A listák az idő előrehaladtával egyre bővültek. A kötet összeállítója nem ad magyarázatot erre a jelenségre, de gondolhatunk akár a javuló életkörülményekre, a közösség tagjainak anyagi gyarapodására, akár arra, hogy a dokumentáció vált egyre részletesebbé.

A szerződések kitérnek a házasságkötés mikéntjére és a házasság megszűnésének esetére is. Előbbit a tridenti zsinat által hozott szabályoknak megfelelően várták el, míg utóbbi esetében az általános szabály az volt, hogy a keletkezett hasznokat és károkat a felek között egyforma mértékben osztják meg.

1600. május 25-én kötött egymással szerződést egyrészlől a Zebbug faluból származó Magdalena Bonello, helyesebben a távollétében anyja, Joanna, másrészlől pedig Dominicus Camilleri, aki a barlangi közösséghez tartozott. A menyasszony anyja és fivérei eskü alatt a következő javakat ígérték: mindenekelőtt egy telket annak minden jogával és tartozékával, továbbá ruha- és textilnemüket, mint például egy piros selyemből készült női kabátot, egy fekete női ruhát, több asztalterítőt, szőnyeget stb. Mindezek a vőlegény birtoka és rendelkezése alá kerültek, aki ígéretet tett arra, hogy megőrzi és gondosan kezeli őket. A szerződés rögzítette a vagyoni viszonyok rendezését arra az esetre, ha a vőlegény vagy a menyasszony meghal-

na, továbbá gyerekek születésének esetére is. Végző soron, örökös hiányában, a hozomány javai a menyasszony anyjára szállnak vissza. A házasság esetleges felbomlásakor a hozományba adott vagyontárgyakat vissza kellett származtatni a menyasszonynak. A szerződést a felek esküvel biztosították.

A meglehetősen körülményes latin nyelven írt dokumentumok angol fordítását nem tisztünk itt megítélni, csupán egyetlen apró észrevételt tennénk. A fordításból minden alkalommal hiányzik az *in solidum* kifejezés angol megfelelője. Az egyetemlegességet kifejező szavaknak pedig van jogi jelentősége. A fenti szerződésben a Bonello fivérek egyetemlegesen vállalnak kötelezettséget a hozomány tárgyát képező telek átadására. Amennyiben ez nem történt volna meg Camilleri az egyetemlegesség szabályai szerint bármelyiküktől követelhette volna a teljesítést, legcélszerűbben nyilvánvalóan attól, aki a legvagyonosabb közülük.

A kötetet a helyszín mai állapotáról készített képek színesítik, továbbá a kéziratokról készült fotók illusztrálják.

Joseph Borg – Horatio Caesar Roger Vella: *Documents on Ghar il-Kbir, Malta. 1588–1733.* (Dokumentumok a máltai Nagy Barlangból, 1588–1733.) Union Print, Malta, 2013, 248 o.

Takács Levente